

LIETUVIŲ STUDENTŲ KATALIKŲ DRAUGIJOS LEVENO UNIVERSITETE XX A. PRADŽIOJE

ALGIMANTAS KATILIUS

Įvadas. XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje nemažai lietuvių studentų studijavo Vakarų Europos universitetuose. Mums šiuo atveju rūpi kada pradėjo studijuoti studentai katalikai. Pirmiausia tai buvo studentai kunigai, kurie išvykdavo studijuoti į Vakarų Europą. Šiuo požiūriu galima išskirti Šveicarijoje įsikūrusį Fribūro universitetą ir, žinoma, Romą. Fribūro universitete pirmieji lietuviai kunigai pradėjo studijuoti 1895 m. Šis universitetas svarbus ir tuo, kad čia 1899 m. buvo įsteigta lietuvių studentų draugija „Rūta“. „Rūtos“ pavadinimu draugija gyvavo iki 1915 m., vėliau pavadinta „Lituania“ vardu.

Kitas XX a. pradžioje lietuvius katalikus studentus telkiantis židinys užsienyje buvo Leveno universitetas. Leveno universitetas turi senas, nuo XV a. besitęsiančias, akademinės tradicijas. Leveno universitete XIX a. septintame dešimtmetyje studijavo būsimasis Seinų vyskupas Antanas Baranauskas, Seinų vyskupijos kunigas Antanas Lešnevskis. Šiame universitete 1909 m. rudenį aptinkame nemažą kunigų studentų būrelį – tai Antanas Viskantas, Jurgis Galdikas, Simonas Šultė, Eduardas Stukelis, Pijus Bielskus, Mečislovas Reinys, Pranciškus Kuraitis, Antanas Maliauskis, Juozas Ruškys. Tais pačiais metais Leveno universiteto studentai įkūrė dvi svarbias organizacijas.

Pirmosios publikacijos apie Leveno studentų draugijas pasirodė ateitininkų spaudoje. Pirmiausia iš tokių publikacijų galima paminėti Izidoriaus Tamošaičio straipsnį, skirtą Lietuvių katalikų studentų sąjungos veiklai apžvelgti¹. Šiame straipsnyje autorius rėmėsi Sąjungos archyviniais dokumentais. Eduardas Turauskas savo straipsnyje prie ateitininkų pirmtakų priskyrė ir Levene įkurtą Lietuvių katalikų studentų sąjungą². 1946 m. pa-

¹ Iz. Dorius, [Izidorius Tamošaitis], „Šis tas iš „Sąjungos“ praeities“, *Ateitis*, 1920, Sukaktuvių sąsiuvinis, p. 109–114.

² Eduardas Turauskas, „Iš mūsų praeities“, *Ateitis*, 1928, Nr. 2–3, p. 92–97.

sirodė šapirografu padaugintas leidinėlis *Ateitininkų istorija*, kuriame pažymimos Fribūro ir Leveno studentų organizacinės pastangos³. Ateitininkų penkiasdešimtmečio proga pasirodė pirmųjų ateitininkų prisiminimų ir straipsnių, kuriuose tarp kitų dalykų kalbama ir apie studentų organizuotą veiklą⁴. Kęstutis Skrupskelis Leveno universiteto studentų organizacinę veiklą tyrinėjo iš ateitininkų istorijos pozicijų ir pažymėjo šių organizacijų svarbą besikuriančiam ateitininkų judėjimui⁵.

Šio straipsnio tikslas, remiantis istoriografija ir archyviniais dokumentais, saugomais Lietuvos centriniame valstybės archyve (LCVA), apibūdinti Leveno universitete veikusias lietuvių studentų katalikų organizacijas. Pirmiausia bus kalbama apie universitetinę „Lietuvos“ draugiją. Kitas šio tyrimo objektas – tai tarpuniversitetinės Lietuvių katalikų studentų sąjungos įkūrimas ir veikimas. Šios sąjungos istorija yra svarbi įvairiais aspektais tyrinėjant studentų katalikų organizacinę veiklą.

Leveno universiteto draugija „Lietuva“. 1909 m. Leveno universitete studijavo nemažas kunigų studentų būrelis. Keli iš šių jaunuolių ėmėsi organizuoti studentų draugiją.

1909 m. liepos 2 d. penki nariai steigėjai – Antanas Viskantas, Jurgis Galdikas, Simonas Šultė, Eduardas Stukelis ir Pijus Bielskus, susirinkę Šultės kambaryje, priėmė naujai steigiamos draugijos „Lietuva“ įstatus. Šios draugijos pilnas pavadinimas skambėjo taip: „Lietuvių jaunuomenės tautiškaimoksliška draugija „Lietuva“ Belgijos Louvain'e (Löven'e)". Tame pačiame susirinkime buvo išrinkta draugijos valdyba: raštininkas Pijus Bielskus, pirmasis padėjėjas Antanas Viskantas, antrasis padėjėjas Simonas Šultė⁶.

Apibrėžiant draugijos tikslus pažymėta, kad svarbiausias draugijos uždavinys buvo „Pasiruošimas į tautišką darbą Lietuvoje“. Dėl to draugijos nariai suvienytomis jėgomis sieks pažinti savo tautos dvasią, psichologiją,

³ *Ateitininkų istorija*, (ser. *Ateitininko biblioteka*, Nr. 8), [s.l.]: Ateitininkų spaudos leidykla, 1946, 17 p.

⁴ Domas Jasaitis, „Ateitininkijos auksinis gimtadienis“, *Draugas: Mokslas, menas, literatūra*, 1960-06-02, p. 1, 5; Idem, „Pirmieji ateitininkijos metai. Atspindys tuometinėje spaudoje“, *Draugas*, 1960-09-03, p. 4, 5; Mykolas Krupavičius, „Ateitininkiški klausimai“, *Draugas: Mokslas, menas, literatūra*, 1960-08-27, p. 1, 2; 09-03, p. 1, 2; Povilas Dirkis, „Prisiminimai apie „Ateitį“, *Draugas*, 1960-10-15, p. 8; Idem, „Žymesnieji aiškinimai apie ateitininkų pradžią“, *Darbininkas*, 1961-01-31.

⁵ Kęstutis Skrupskelis, *Ateities draugai: Ateitininkų istorija (iki 1940 m.)*, Vilnius: Aidai, 2010, p. 93–99.

⁶ Leveno studentų draugijos „Lietuva“ įstatai, in: *LCVA*, f. 564, ap. 3, b. 268, l. 49.

jausmus, troškimus, būdą, papročius, kalbą; tyrinės tėvynės gyvenimo plėtojimąsi ir jo kliūtis; toli nuo tėvynės gyvendami stengsis jausti tai, ką lietuviai žmonės jaučia, suprasti jų reikalus. Draugijos nariai, susivieniję su tėvyne, ieškos moksle ir svetimtaučių gyvenime vaistų tėvynės žaizdoms, priemonių jos kūno ir dvasios lavinimui ir kėlimui⁷. Draugija kėlė tikslą garinti Lietuvos vardą kitų tautų tarpe. Įstatuose teigiama: „Draugija „Lietuva“ kaip tautos šakutė rūpinsis savo gyvavimu parodyti svetimtaučiams visos lietuvių tautos gyvavimą ir taip Europos akyse prikelti Lietuvą iš praetities užmiršimo“⁸. Toliau įstatuose nurodomos priemonės, kaip draugijos nariai stengsis įgyvendinti užsibrėžtus tikslus: 1) bus skaitomi laikraščiai, laiškais renkamos Lietuvos visuomeninį gyvenimą liečiančios žinios, daromi susirinkimai; 2) draugijos nariams bus paskirstytos atskiros visuomenės gyvenimo sritys ir jie stengsis pokalbiuose su svetimtaučiais, raštuose, ekskursijose ir kt. plėtoti tas gyvenimo sritis ir jų reiškima Belgijoje, progai pasitaikius ir kitose šalyse, ir visa tai lyginti su Lietuva; 3) draugijos nariai per metus parašys po vieną straipsnį, perskaitys juos paprastame arba nepaprastame susirinkime ir išspausdins lietuviškuose laikraščiuose. Straipsnio turinys ir dydis neapribotas, kad tik būtų išspausdintas rimtame laikraštyje; 4) per draugijos susirinkimus dalinsis žiniomis apie Lietuvos visuomeninį gyvenimą; aptars Lietuvai naudingus Belgijos arba kitų šalių visuomeninio gyvenimo reiškinius, svarstys Lietuvai naudingus sumanymus, draugijos narių pranešimus, straipsnius ir savo reikalus⁹. „Lietuvos“ draugijos nariu galėjo būti kiekvienas asmuo, kuris moka kalbėti lietuviškai ir nori darbuotis draugijos labui. Draugijos nariai skirstomi į dvi grupes: a) aktyvieji ir b) garbės nariai. Stodami nariai moka vieną franką, o metinis mokestis sudaro du frankus arba daugiau pagal poreikius. Draugijos valdyba susideda iš trijų narių: raštininko ir jo dviejų padėjėjų, kurie visi yra renkami vieneriems metams po vasaros atostogų per pirmąją arba antrąją susirinkimą.

Apie draugijos „Lietuva“ veiklą galima spręsti iš jos susirinkimų protokolų. Pirmasis susirinkimas įvyko 1909 m. lapkričio 8 d. Pirmiausia buvo ir priimti du nauji nariai – teologijos magistras Pranciškus Kuraitis ir Mečislovas Reinys. Toliau buvo svarstomi keli darbotvarkės klausimai. Pirmu punktu perskaityta draugijos steigimo istorija. Antru punktu išrinkta draugijos valdyba: raštininkas Antanas Viskantas ir padėjėjai Mečislovas Reinys

⁷ *Ibid.*, l. 45, 45v.

⁸ *Ibid.*, l. 45v.

⁹ *Ibid.*, l. 45v–46v.

ir Eduardas Stukelis. Toliau svarstyta, kokius laikraščius draugija parsisiųsdins: *Viltis*, *Lietuvos žinios*, *Šaltinis* (Seinuose leidžiamas), *Vienybė*, *Lietuvos ūkininkas*, *Rygos garsas*, *Draugija*, *Vadovas*, *Šaltinis* (Tilžėje leidžiamas), *Birutė*, ir jau gaunamus: *Kova* (JAV) ir *Draugas* (JAV). Tuos laikraščius nutarta parsisiųsdinti su sąlyga, jeigu redakcijos sutiktų siųsti laikraščius veltui, o siuntimo išlaidas apmokėtų patys studentai¹⁰. 1909 m. gruodžio 8 d. posėdyje draugijos valdyba buvo įgaliota parengti naudojimosi draugijos skaitykla taisykles; dėl atskirų asmenų lėšomis užsakytų laikraščių draugijos skaityklai valdyba su redakcijomis gali tartis be „Lietuvos“ visuotinio susirinkimo pritarimo; užsakyti *Lietuvaite* ir *Garnį*; atmesta *Litwa* prenumerata, kadangi redakcija nesutiko siuntinėti laikraščio tokiomis pat sąlygomis kaip kiti gaunami laikraščiai; *Lietuvą* užsakyti apmokant siuntimo išlaidas. Draugijos įstatuose numatytus darbus taip tarpusavyje pasidalino: kunigas Viskantas tyrinės tris Belgijos politines partijas, kun. Stukelis studentų gyvenimą, kun. Bielskus parapijų organizacijas¹¹.

Toliau plačiau nepristatysime susirinkimuose svarstytų klausimų, o pateiksime tik svarbesnius. 1910 m. sausio 5 d. susirinkime draugijos nariai tarpusavyje pasiskirstė, kokius laikraščius kiekvienas skaitys. Susirinkimo, kuris vyko dvi dienas (1910 m. balandžio 24 ir 26 d.) protokole nurodoma, kad buvo svarstomi trys straipsniai. Kunigo Viskanto apie lenkų ir lietuvių santykius (skirtas prancūzų laikraščiams); kunigas Kuraitis perskaitė Friedricho Wilhelmo Foersterio straipsnio „Šių laikų studentai ir Katalikų Bažnyčia“ vertimą (numatytas spausdinti *Draugijoje*); Reinys perskaitė straipsnį „Žmogaus gyvenimas tikėjimo šviesoje“ (skirtas *Šaltiniui*). 1910 m. spalio 30 d. susirinkime išrinkta nauja „Lietuvos“ draugijos valdyba: raštininkas Antanas Maliauskis, padėjėjais Juozas Ruškys ir Pranciškus Kuraitis. 1910 m. lapkričio 27 d. susirinkime svarstyta kas kokias recenzijas rašys į *Draugiją*. Taip pat iš principo nutarta parašyti tris straipsnius į *Draugą*, bet nenuartta, kas juos rašys. Maliauskis perskaitė straipsnį „Jaunuomenės ištvirkimas“ (skirtą *Šaltiniui*). 1910 m. gruodžio 24 d. susirinkime nutarta, kokius laikraščius užsakyti kitiems metams. Pakeisti valdybos pareigybių pavadinimai: raštininkas į pirmininkas, 1-as padėjėjas į sekretorius, 2-as padėjėjas į knyginkas. Reinys perskaitė referatą „Formalizmo, pasišventimo ir individinio darbo klausimai draugijų gyvenime“. 1911 m. vasario 26 d. susirinkime kalbėta apie straipsnių rašymą į naujai pasirodysiantį laikraštį.

¹⁰ Draugijos „Lietuva“ visuotinio susirinkimo protokolas, 1909-11-08, in: *Ibid.*, l. 52.

¹¹ Draugijos „Lietuva“ paprastojo susirinkimo protokolas, 1909-12-08, in: *Ibid.*, l. 54.

Kuraitis pažadėjo parašyti penkis, o Viskantas, Maliauskis, Galdikas ir Reinys po vieną. Galdikas perskaitė straipsnį „Doros krizis Francijoje“. 1911 m. kovo 4 d. susirinkime Reinys perskaitė straipsnį „Pasaulėžvalgos įgijimo kelias“ (skirtą *Ateičiai*). 1911 m. balandžio 18 d. susirinkime perskaitytas Viskanto straipsnis feljetonas „Kaip tai kai, kurių savo kojomis vaikščiojama“ (skirtas *Ateičiai*). Paskutiniame draugijos „Lietuva“ susirinkime, kuris vyko 1911 m. gegužės 21 d., Kuraitis perskaitė pranešimą „Keli žodžiai apie dorinės kultūros reikalus“ (skirtą *Ateičiai*).

Iš draugijos protokolų matyti, kad „Lietuva“ aktyviai veikė iki 1911 m. gegužės 21 d., nors formaliai draugijos veikla nutraukta tik 1913 m. birželio 19 d. Tai matyti iš paskutinio Mečislovo Reinio įrašo apie „Lietuvos“ draugijos turto perdavimą Fribūro universiteto „Rūtos“ draugijai¹².

Lietuvių katalikų studentų sąjunga. Kiekvienos organizacijos kūrimasis prasideda nuo idėjos atsiradimo, jos puoselėjimo. Sunku pasakyti, kada atsirado mintis organizuoti katalikus pasauliečius inteligentus. Pagal turimus šaltinius galima kalbėti tik apie prielaidas.

Istorinėje ir memuarinėje literatūroje organizuoto katalikiško jaunimo veikimo idėjos atsiradimas aiškinamas įvairiai. Mykolas Krupavičius pažymi katalikiškos tradicijos svarbą. Jis, rašydamas apie ateitininkų atsiradimo priežastis, pažymėjo:

Pirmoj eilėj katalikiška šeima, tėvai, o ypač močiutė sengalvėlė. Jos malda, kad jos sūnelis, vykdamas į svetimą kraštą, neužmirštų Dievo ir maskalkos neparsivežtų. Jos maldavimas ašarotu veidu, kad sūnelis pasiliktų tokiu, kokiu jį mokė būti ir gyventi. Močiutės auklėjimas ir malda ugdė stipriasielius ir kritiškus jaunuolius, kurie susirado kelią į katalikišką gyvenimą ir prakirto langą prasiškerbti katalikybei į nukatalikėjusią lietuviškąją inteligentiją.¹³

Justinas Staugaitis akcentavo atsiradusį kunigų veiklumą:

Jaunimas, nors nuolat gąsdinamas „klerikalizmo“ baubu, pats išdrįso pažiūrėti į kunigų raštus. Spindinti juose Evangelijos tiesa negalėjo nepadaryti intekmės. Šaukimas, būk kunigai „nieko neveikia žmonių naudai“, taip pat nebeteko savo vertės, nes prieštaravo tam „Saulės“, „Žiburiai“, „Blaivybės“. Trumpai tariant, jaunuose protuose pradėjo darytis refleksija, kuri nesugedusias širdis pakreipė į katalikystės pusę.¹⁴

¹² Mečislovo Reinio įrašas apie draugijos „Lietuva“ likimą, 1913-06-19, in: *Ibid.*, l. 64.

¹³ Mykolas Krupavičius, „Ateitininkiški klausimai“, *Draugas: Mokslas, menas, literatūra*, 1960-08-27, p. 1.

¹⁴ Panenupis, [Justinas Staugaitis], „Ateitininkai ir „Ateitis“, *Vadovas*, 1911, Nr. 38, p. 194.

Prie pirmųjų bandymų organizuoti užsienyje studijavusius lietuvius reikia priskirti Šveicarijoje studijavusio Juozo Petrulio (slapyv. Ben. Audra) bandymus. Jis buvo įkūręs draugiją „Lithuania“, į kurią bandė telkti užsienyje studijuojančius lietuvius studentus. 1903 m. gruodžio mėn. Petrus Berno lietuviams pasiūlė: „1) surengti kilusios iš Lietuvos užsienio jaunuomenės kongresą ir 2) leisti Lietuvos jaunuomenei skiriamą laikraštį (lietuvių ir lenkų kalba)“¹⁵. Planuotas lietuvių studentų užsienyje kongresas nebuvo sušauktas. Vienas pirmųjų mintį organizuoti pasauliečius katalikus inteligentus iškėlė Fribūro „Rūtos“ draugijoje Juozas Vailokaitis. Tai įvyko 1905 m. gegužės 9 d. susirinkime¹⁶. Konkretūs žingsniai organizuojant katalikų inteligentiją siejami su Sankt Peterburgo dvasinės akademijos studento Vlodo Jurgučio asmenybe. Pats Jurgutis tokiai veiklai tikriausiai buvo paskatintas akademijos profesoriaus Jurgio Matulaičio¹⁷. Be kita ko, vienas iš svarbesnių Jurgučio nuopelnų tas, kad jis prikalbino prie kuriamo judėjimo prisijungti Praną Dovydaitį. Jurgutis 1909 m. per Petrines vyko į Dovydaičio tėviškę¹⁸.

Iš Mykolo Vaitkaus atsiminimų sužinome apie keturių kunigų – Vlodo Jurgučio, Mykolo Vaitkaus, Jurgio Galdiko, Pranciškaus Kuraičio – susitikimą Kauno viešbutyje „Sankt Peterburg“, kuriame buvo svarstomi reikalai apie „katalikiškosios inteligentijos formavimą“¹⁹. To susitikimo iniciatoriumi buvo Jurgutis. Minimas susitikimas tikrai neaišku kada įvyko: ar 1908 m., ar 1909 m. vasarą, bet, tikriausiai, 1909 m. vasarą. Vaitkus buvo paskirtas posėdžių sekretoriumi. Susirinkę vyrai ėmėsi sudarinėti būsimos organizacijos statuto projektą. Vaitkus rašo:

¹⁵ J. Bekampis, [Jurgis Šaulys], „Kaip gimė ir nustojo gyvavęs pirmasai lietuvių mokslievių laikraštis“, *Aušrinė*, 1910, (sausio 30), Nr. 1, p. 5; plg. Kęstutis Skrupskelis, *op. cit.*, p. 35–36.

¹⁶ Eduardas Turauskas, „Iš mūsų praeities“, *Ateitis*, 1928, Nr. 2–3, p. 94.

¹⁷ Kęstutis Skrupskelis, *op. cit.*, p. 105.

¹⁸ Vlodo Jurgučio laiškas Mykolui Krupavičiui, 1965-09-17–18, in: *Lietuvos istorijos instituto bibliotekos Rankraščių skyrius*, (toliau – LIIR), f. 54–341, l. 32. Čia rašoma „1909 m. per Petrines vežiau knygas į Kazlų Rūdą. Filosofas [Pranciškus Kuraitis] buvo žadėjęs parūpinti vežimą. Neradau. Pasitaikė ūkininkas, atvežęs rastus. Pliki ratai. Pasirodo Dovydaičio kaimynas. Malonus, kalbus. Daug gražių dalykų apie jį nupasakojo. Maloniai buvau sutiktas. Jei reikėjo įtikinėti, tai nebent raginti sudaryti valdybą, kurios įsikibę laikėsi friburgiečiai ne tiek ambicijų spiriami, kiek nepasitikėdami jaunais nežinomais asmenimis. Valdyba turėjo gauti sprendžiamą balsą „Motynėlės“ lėšų skirstyme, kurios buvo šeiminiškai dalynamos“.

¹⁹ Mykolas Vaitkus, *Atsiminimai*, t. 3: *Šiaurės žvaigždė*, London: Nida, 1965, p. 199.

Darbas truko, palygint, neilgai: užteko vieno posėdžio, 3–4 valandų. Mat, Jurgutis buvo tuo klausimu plačiai apsiskaitęs ir gerai jį apgalvojęs, tad turėjo galvoj išbaigtą statuto projektą, o mes kiti nieko geresnio neturėjom pasakyti. Tačiau svarstymo būta gyvo, ir juodrašty man teko nemaža braukyt, taisyti, papildyt.²⁰

Apie įvykusį susitikimą buvo informuotas kunigas Aleksandras Dambrauskas-Jakštas ir jis pritarė. Kitur nurodoma, kad minėti keturi studentai susirinko viešbutyje „Sankt Peterburg“ 1909 m. rugpjūčio mėn. per „Saulės“ draugijos suvažiavimą²¹.

Tikrieji Lietuvos katalikų studentų sąjungos kūrimo darbai prasidėjo nuo Organizacinio komiteto sudarymo Levene. 1909 m. spalio 28 d. ši Organizacinį komitetą išrinko Leveno studentai lietuviai, į kurį įėjo šie asmenys: Jurgis Galdikas, Antanas Viskantas, Antanas Maliauskis ir Pranciškus Kuraitis²². Antras dalykas, kuris svarbus kuriant Lietuvos katalikų studentų katalikų sąjungą (dokumentuose vadinta: Lietuvos katalikų studentijos sąjunga) buvo tai, kad tą pačią spalio 28 d. buvo išrinkta Lietuvos moksleivių katalikų Sąjungos organizavimui Redakcinė komisija. Ši Redakcinė komisija buvo sudaryta galutiniams Sąjungos įstatams parengti. Įstatai turėjo būti parengti per porą savaitių. Į komisiją pateko šie Leveno universiteto studentai: Maliauskis, Kuraitis ir Viskantas²³. 1909 m. lapkričio 6 d. Redakcinės komisijos posėdyje buvo išrinktas šios komisijos pirmininkas Kuraitis ir sekretorius Viskantas²⁴. Organizacinio komiteto pirmas posėdis taip pat įvyko 1909 m. lapkričio 6 d. Šio posėdžio metu buvo išrinkta Organizacinio komiteto valdžia: pirmininkas Viskantas ir raštvedys Kuraitis²⁵.

Organizacinio komiteto ir Redakcinės komisijos svarbiausias uždavinys – galutinai parengti įstatus. Redakcinė komisija projektuojamos Sąjungos įstatus svarstė dviejuose posėdžiuose – lapkričio 7 ir 9 d. – ir galiausiai nutarė parengtus įstatus perduoti svarstyti Organizaciniam komitetui²⁶. 1909 m. lapkričio 11 d. vykusiame Leveno studentų susirinkime buvo svars-

²⁰ *Ibid.*, p. 200.

²¹ Eduardas Turauskas, *op. cit.*, p. 95.

²² Lietuvos katalikų studentijos sąjungai įsteigti organizacinio komiteto dokumentai, in: *LCVA*, f. 564, ap. 3, b. 268, l. 84.

²³ Redakcinės komisijos įsteigimas, in: *Ibid.*, l. 86.

²⁴ Redakcinės komisijos posėdžio protokolas, 1909-11-06, in: *Ibid.*, l. 86.

²⁵ Organizacinio komiteto posėdžio protokolas, 1909-11-06, in: *Ibid.*, l. 84.

²⁶ Redakcinės komisijos posėdžių protokolai, 1909-11-07, 09, in: *Ibid.*, l. 86v.

tomas Sąjungos įstatų projektas. Diskusijas sukėlė pasiūlymas, kad kuriama Sąjunga turi vadintis ne apskritai moksleivių, bet studentų. Tačiau į įstatus turi būti įdėta pastaba: „sąjunga sustiprėjus ir reikalui esant rūpinsis ir vidutinius mokslus einančiaisiais“²⁷. Iš Organizacinio komiteto 1909 m. lapkričio 17 d. posėdžio protokolo sužinome, kad buvo baigtas įstatų rengimo darbas ir jau svarstoma kaip pradėti Sąjungos organizavimą. Nutarta kreiptis su specialiu atsišaukimu, pridėjus būsimosios Sąjungos įstatus, į lietuvių katalikų studentų draugijas, o kur jų nėra, rūpintis, kad tokios draugijos būtų įsteigtos²⁸. Iš vėlesnių 1909 m. gruodžio 2 ir 4 d. Organizacinio komiteto posėdžių protokolų matyti, kad atsišaukimas buvo išsiųstas į Fribūro „Rūtos“ draugiją, Sankt Peterburgo dvasinę akademiją, Krokuva, Romą ir Leveno universiteto draugiją „Lietuva“²⁹. Čia skelbiame atsišaukimo tekstą:

Draugai studentai!

Supratimas oraganizacijinių iegų svarbumo suvedė mus į draugijas. Jose randame pagelbą įvairiuose dalykuose. Jos kursto mūsų prakilnių idealų ugnį; jos mums padeda geriaus pažinti mūsų tėvynės vargus, suprasti jos reikalus; jos suteikia paramą mūsų raštiniame darbe; jose kaipkada reikalui atėjus galime gauti ir medžiaginę tam kartui pašalpa.

Rimtai nariams žiūrint į ateitį ir į savo priedermes kaip kurių mūsų draugijų veiklumo atbalsiai toli, toli atsiliepia; jie pasiekia net brangios tėvynės padangę; juos išgirsta rimtų Lietuvos laikraščių redakcijos ir rimti Lietuvos veikėjai.

Rimtų, veiklių žmonių draugijoje įstengi nekartą padaryti tai apie ką sau vienas nebutum išdrįšęs ne svajoti; geriems draugams remiant darbų sunkenybė daug ir labai daug susimažina.

Kas kartą vis labiau ir labiau galima patemyti mūsų visuomeniniame gyvenime gilesnę supratimą šios paprastos krikščionių draugijinės doros taisyklės: žmogau, atsakysi prieš Dievą netiktai, ką patsai vienas gali padaryti, o nepadarai, bet ir už tai ką su kitais susidėjęs galėtum padaryti, o daryti nesirupini. Turime todėl savo tėvynėje įvairias draugijas kultūrinių reikalų aprupinimui. Kur galima, ir atskyrų draugijų santikiai stengiamasi suracijonalizuoti; tam tikslui steigiamas draugijų sąjungos.

Nevienam, kiek žinome, ir iš mūsų draugų studentų atėjo į galvą mintis apie reikalingumą lemčiau sutvarkyti su organizacijinių iegų pagelba santykius tarp visos augštuosius mokslus einančios lietuvių katalikų jaunuomenės.

Mums ištikro turi būti svarbu geriaus, kiek galima, tarp savęs susipažinti,

²⁷ Organizacinio komiteto posėdžio protokolas, 1909-11-11, in: *Ibid.*, l. 84v.

²⁸ Organizacinio komiteto posėdžio protokolas, 1909-11-17, in: *Ibid.*, l. 85.

²⁹ Organizacinio komiteto posėdžių protokolai, 1909-12-02, 04, in: *Ibid.*, l. 85–85v.

sužinoti kas, kaipkur, prie kokio ateities darbo tėvynėje rengiasi. Norint tiksliai ir samoningai bendromis iegomis varyti ateityje Lietuvoje kultūrinį darbą, mums juk būtina reikalinga išsidirbti tam tikslui, kur ir kiek galima, bendras pažiuras. Pirmučiausiai juk mes turim būtina jau dėdami mūsų bendriems reikalams idėjinį pamatą sueiti į nuomonių vienybę sulyg dviejų dalykų sulyg lietuviškumo ir katališkumo. Mes negalime neturėti omenyje, kad nemaža išėjusių mokslus lietuvių užmiršę savo šventas priedermes svetimiems tarnauja, o tuotarpu visokių atejunų ir išgamų ir taip nuvargusioje mūsų tėvynėje vardan kitų tautų kultūros ir politikos reikalų šiaip ar kitaip varoma nelemtas ištautinimo darbas. Mes negalime neatkreipti atidžios į tai, kad kaipurie išėję mokslus lietuviai katalikai nesirupina katalikų tikėjimo iegų suvartojimu mūsų visuomenės gyvenimo ligoms gydyti, įvairių rušių vargams mažinti, visokeriopai tėvynės gerovę didinti.

Mums negali būti vistiek, kad vardan šiokios ar kitokios partijinės ideologijos temdoma mūsų brolių protas, kad vardan žemesnės kultūros blizgusių silpninama jų prote ir širdyje doros pamatai, griaunama jų sieloj prakilnus tikėjimo idealiai; mums negali būti vistiek, kad vardan tariamosios vienuose dalykuose geryneigos butų trukdoma geryneiga kur kas svarbesnių reikalų srytyje.

Toliaus, mums negali nerupėti klausimas, kaip čia naudingiau jau dabar, studentavimo laikuose, suvartojus tėvynės labai mūsų mokslinės iegos, mūsų rašiniai.

Pagalios mums turi būtina rupėti ir skiriamosios lietuviams katalikams studentams pašalpos likimas. Mūsų šelpime draugijos skundžiasi, kad, nesant tam tikros lietuvių katalikų studentijos organizacijos, skiriamoji pašalpa tenkanti kaipkada ne tam, kam ji tekti turėtų.

Neatidėtinai reikalingumas sutvarkymo šelpimo reikalų privertė galutinai kaipuriuos mūsų, draugus pereiti prie minėtų minčių vykynimo; tam tikslui jie kreipėsi į Louvain'o universitatės lietuvius studentus, kad šie pasirupintu „Lietuvių Katalikų Studentijos Sajungos“ įkurimu. Louvain'o lietuviai mielai sutikę patarnauti lietuvių katalikų studentijos labai išrinko įsteigimui minėtos Sajungos Organizacijinį Komitetą.

Suprazdami jo visą svarbumą ir jo įvykinimo ir tai neatidėtinai įpač iš šelpimo reikalų žvilgsnio būtina reikalingumą pasirįžome pradėti organizavimo darbą kreiptis minėtos Sajungos įkurimo reikale į įvairių miestų lietuvių katalikų studentų draugijas. Tam tikslui ir rašome šį atsišaukimą į Draugus Studentus, pridedame steigiamajai Sajungai išdirbtus įstatus.

Sajungos įkurimas paprastai atliekama per įsteigiamąjį susirinkimą. Bet mūsų šelpimo draugijoms skatinant prie pagreitinimo Sajungos įkurimo negalime laukti ateinančios vasaros vakacijų, kuomet greičiausiai butu galima padaryti tasai pageidaujamas įsteigiamasis Sajungos susirinkimas. Priversti todėl esame eiti prie Sajungos įsteigimo nepaprastu keliu; nutarėme atlikti Sajungos įkūrimo tą per laiškus. Tam tikslui prašytume Draugų Studentų, sutikus prisidėti prie Sajungos, kogleičiausiai atsiųsti tuo tarpu Organizacijiniam Komi-

tetui visų savo draugijos narių vardus ir pavardes su apsirinktų mokslo šakų pažymėjimu.

Organ[izacinis] komitetas sulaukęs iš visur žiniu minėtame dalyke išsiuntinės į Sąjungą stojančioms draugijoms visų draugijų narių sąrašą, prašydamas paduoti nuomone kokiame mieste turētu būti Sąjungos Valdyba; šitasai klausimas turētu būti išrišta paprasta balsų diduma. Pagalios Komitetas praneš draugijoms apie balsų didumu nurodytąją Sąjungos Valdybai vietą ir lauks draugijų balsavimo Sąjungos Valdybos narių išrinkimo reikale.

Tokiu keliu manome galimu esant daiktu įkurti Lietuvių Katalikų Studentijos Sąjungą nelaukiant ateinančios vasaros. Visokios tuo keliu atlikto darbo neišvengiamos netobulybes galima bus atitaisyti per pirmąjį Visatinį Sąjungos Susirinkimą.

Pasitikėdami, Draugai Studentai jūsų rimtu supratimu bendrų lietuvių katalikų studentijos reikalų ir dorų širdžių prakilnumu drįstame tikėtis netrukus susilauksią minėtame reikale nuo Jūsų atsakymą.

Musu antrašas: Mr. A. Viskantas, rue Vésale, 8, Louvain, Belgique.

Organizacinio Komiteto
Už Pirmininką Galdikas Jur.
Raštvedys Kuraitis Pr.

Louvain.

1909 m. gruodžio 2 d.³⁰

Dabar plačiau aptarkime būsimos Sąjungos įstatus. Sąjungos svarbiausias tikslas: „Padėti lietuviams katalikams studentams* sąmoningiau suvartoti jų mokslines iegas ir sutvarkyti skiriamą jiems medžiaginę pašalpą, kad geriaus pasirengtų prie kultūrinio darbo Lietuvoje“³¹. Nubrėžtam tikslui įgyvendinti numatytos tokios priemonės: organizuos lietuvius katalikus studentus; visais būdais stengsis tarp narių ugdyti bendras pažiūras į kultūrinį darbą Lietuvoje; organizuos bendrą lietuvių katalikų studentų rašytinį darbą; reikalui esant rūpinsis surasti nariams materialinę pašalpą. Sąjungos nariu gali būti kiekviena lietuvių katalikų studentų draugija, susidedanti kad ir iš trijų asmenų ir priimanti Sąjungos įstatus. Atskiri nariai, neturintys galimybių sudaryti draugiją, gali priklausyti Sąjungai per kokią nors jau Sąjungai priklausančią draugiją. Naujus narius priima Sąjungos valdyba, pritarus daugumai Sąjungos narių. Norintys išstoti iš Sąjungos,

³⁰ *Ibid.*, l. 87–90.

* Sąjunga sustiprėjus ir reikalui esant neatsisako rūpintis ir vidutinius mokslus einančiaisiais.

³¹ Lietuvių katalikų studentijos sąjungos įstatai, in: *Ibid.*, l. 91.

apie tai praneša Sąjungos valdybai. Narius iš Sąjungos pašalinti negalima be dviejų trečdalių Sąjungos narių sutikimo. Kiekviena Sąjungą sudaranti draugija per naujų narių pritraukimą ir per materialinės pagalbos ieškojimą turi rūpintis Sąjungos klestėjimu. Draugijos bendrai imsis lietuvių katalikų raštijos darbo. Draugijos rūpinsis vienyti su Sąjungos nariais dėl bendro darbo Lietuvoje. Draugijos bent kelis kartus per metus darys savo susirinkimus su referatais ir diskusijomis. Draugijos siųs ataskaitas apie savo veikimą Sąjungos valdybai bent tris kartus per metus: mokslo metų pradžioje, viduryje ir pabaigoje. Kiekviena draugija per metus moka sąjungai nuo kiekvieno savo nario po vieną franką. Draugijos renka sąjungos valdybą. Kiekviena draugija turi tiek balsų, kiek ji turi narių. Draugijų daugumai reikalaujant, Sąjungos valdyba sušaukia visuotinį Sąjungos susirinkimą. Kiekviena draugija iš Sąjungos valdybos per metus tris kartus gauna žinias apie visos Sąjungos padėtį. Draugijos nurodo kandidatus pašalpai gauti. Sąjungos valdybą sudaro bent keturi nariai: pirmininkas, sekretorius, išdininkas ir vienas jiems pavaduoti. Sąjungos valdyba renkama vieneriems metams. Valdybos posėdžiai vyksta bent du kartus per mėnesį ir juose privalo dalyvauti mažiausiai trys valdybos nariai. Draugijų daugumai reikalaujant, valdyba sušaukia visuotinį Sąjungos susirinkimą. Sąjungos valdyba rūpinasi pašalpa draugijų nurodytiems kandidatams. Valdyba rūpinasi bendru rašytiniu draugijų darbu. Valdyba taip pat rūpinasi Sąjungos materialiniais reikalais. Sąjungos valdyba atstoja Informacinį biurą, kuris informuoja apie lietuvių katalikų studentų reikalus. Visuotinis Sąjungos susirinkimas šaukiamas vieną kartą per metus. Susirinkimas laikomas teisėtu, jeigu jame atstovaujama bent pusė visų draugijų narių. Draugijos gali pasiųsti į visuotinį susirinkimą vieną delegatą, kuris atstovauja atskiros draugijos narius. Visuotinis susirinkimas kontroliuoja Sąjungos valdybos veikimą ir sprendžia Sąjungos reikalus³².

Kaip klostėsi tolesni Sąjungos kūrimosi reikalai? Būtina pabrėžti tą aplinkybę, kad tolesnis organizacinis darbas vyko korespondenciniu būdu, t. y. susirašinėjant laiškais nustatyta, kas prisideda prie steigiamos Sąjungos, nustatyta vieta valdybai, parinkti būsimos valdybos nariai. Bet apie viską iš eilės.

Fribūro lietuvių studentų draugija „Rūta“ klausimą apie prisidėjimą prie steigiamos Lietuvių katalikų studentų sąjungos savo susirinkime svarstė 1909 m. gruodžio 5 d. Susirinkimo metu buvo perskaitytas kvietimas pri-

³² *Ibid.*, l. 41–44.

sidėti prie Sąjungos ir įstatai. Be to, susirinkime dalyvavęs vienas iš įstatų kūrėjų Simonas Šultė trumpai paaiškino Sąjungos tikslą ir jos svarbumą. Susirinkimo dalyviai vienbalsiai nutarė prisidėti prie Sąjungos. Tačiau susirinkime diskusijų sulaukė įstatai:

Ypač punktas kas link Sąjungos narių delegacijos į visuotiną susirinkimą. Čionai nuomonės pasidalino. Nors ilgokai apie tą buvo kalbėta, bet dalykas visgi pasiliko tamsus ir neišsiaiškines. Galų gale nutarta, jog siunčiant pranešimą apie „Rūtos“ prie Sąjungos prisidėjimą, pažymėt teipgi ir tamsių punktų neiškumą ir pridėt da kai kuriuose dalykuose savo nuomonę.³³

Ta nuomonė buvo išdėstyta „Rūtos“ draugijos laiške Organizaciniam komitetui³⁴. Dar reikia nurodyti, kad „Rūtos“ draugijos nariai pasiūlė vieną papildomą įstatų punktą: „Sąjungos Valdyba prieš visuotiną susirinkimą išdirba jam programą ir išsiuntinėja visiems skyriams“³⁵. Leveno universiteto „Lietuvos“ draugijos nariai prisijungimą prie Sąjungos svarstė 1909 m. gruodžio 8 d. Susirinkimo protokole rašoma: „„Lietuva“ sutiko prisidėti prie Lietuvių Katalikų Studentijos Sąjungos be diskusijos jos įstatų, kadangi jie jau buvo visų narių anksčiau perdiskutuoti per tam tikrą susirinkimą“³⁶. Taip pat teigiamas atsakymas buvo gautas iš Sankt Peterburgo katalikų dvasinės akademijos³⁷. Pusiau teigiamą atsakymą iš Romos savo ir dar vieno studento vardu atsiuntė Kazimieras Rėklaitis. Šiame laiške rašoma:

Męs, Romos studentai-katalikai, visiškai pritariame Jusų atsišaukimui. Taip, iš tikrųjų yra neatidėtinas ir reikalingas Lietuvos katalikų studentijos suorganizavimas!

Taigi su mielu noru prisidėtume prie „Sąjungos“, bet dėja, perskaitę jos įstatus, pamatėme, kad mūsų aplinkybėse yra beveik negalimas daiktas išpildyti mums (kaipo) narių uždavinį. Visu pyrmiausiai yra mus permažai: tikrai tik du męs esava; trečias (nežinau tikrai ar yra lietuvis) mažai tekalba lietuviškai. Antras dalykas: gyvename įvairiose Kolegijose (viens Lenkų, kits Vokiečių bei Vengrų) taip, kad susinešimas yra labai apsunkintas. Šių aplinkybių dėlei punktai Įstatų 11 (pusėtinai), 12 (pusėtinai); 13, 14 ir visatinuose susirinkimuose dalyvavimas negalima mums išpildyti. Prisidėjimas gi prie artimesnės kuopos

³³ Draugijos „Rūta“ susirinkimo protokolas, 1909-12-05, in: *Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas*, (toliau – KAKA), Nr. 365, protokolas Nr. 158.

³⁴ Draugijos „Rūta“ laiškas Organizaciniam komitetui, 1909-12-07, in: LCVA, f. 564, ap. 3, b. 268, l. 75–76.

³⁵ *Ibid.*, l. 76v.

³⁶ Draugijos „Lietuva“ susirinkimo protokolas, in: LCVA, f. 564, ap. 3, b. 268, l. 53.

³⁷ Sankt Peterburgo dvasinės akademijos lietuvių studentų draugijos laiškas Organizaciniam komitetui, 1909-12-08, in: *Ibid.*, l. 48.

sutinka tas pačias kliutis. Vienu žodžiu mes negalime būti „Sajungos“ nariais tikrame to žodžio prasmėje. Vienok mes nenorime atsisakyti nuo Lietuvos katalikų studentų judėjime dalyvavimo.

Tat paduodame šitokį projektą:

Jei „Sajungos“ įsteigimas bus bažnytinės vyriausybės legalizuotas, prisirašome prie „Sajungos“ kaip „membra adhaerentia“ t. y. kaip pasiviški nariai: mokesime reikalingą įnešimą į „Sajungos“ kasą; interesuosime jos gyvavimu ir darbais; ant galo, kiek įstengsime, šelpsimė Lietuvos laikraštiją mūsų rašiniiais.³⁸

Tolimesnis žingsnis buvo nustatyti Sajungos valdybos vietą. Organizacinis komitetas 1910 m. sausio 5 d. posėdyje nutarė: „Turint išreikštą sutikimą prisidėti prie Sajungos: „Rūtos“, „Lietuvos“ ir Peterburgo dvas[inės] akad[emijos] draugijos, nutarta Organizacijinio kom[iteto] kreiptis prie tikrą išvardytų draugijų besikuriančios Sajungos valdybos vietos nurodymo reikale“³⁹. Dar prieš Organizacinio komiteto užklausą dėl valdybos vietos Fribūro universiteto „Rūtos“ draugija pasisakė už valdybos įkurdinimą Šveicarijoje. Tai lemia pora priežasčių: „a) paprastai daugiausia lietuvių čionai [į Šveicariją] važiuojama mokytis; b) artumas universitetų nuo kiti-kito“. Vėliau dar kartą „Rūtos“ draugija klausimą dėl valdybos vietos oficialiai svarstė savo 1910 m. sausio 16 d. susirinkime. Buvo nutarta, kad bent tais metais Sajungos valdybos vieta būtų Levene. Toks sprendimas motyvuotas dviem priežastimis: „1) jog tenai jau pradėti susinešimai su kitais studentais, kuriems, susitvarkius galutinai Sajungai bus jau tokiu būdu lengviau prisidėti prie jos; 2) gi tai, jog esant tenai Valdybai, galima tikėtis geresnio Sajungos gyvavimo, nes tenai ji prasidėjus, ten gimus tai ir nors pirmutinėmis dienomis gyvavimo bus jai sveikiau toj pačioj atmosferoj“⁴⁰. „Rūtos“ siųstame laiške Organizaciniam komitetui pažymima ir ta aplinkybė, kad iš Šveicarijos studentų tik viena „Rūta“ nutarė prisidėti prie kuriamos Sajungos⁴¹. Draugija „Lietuva“ pasisakė Leveno naudai⁴². Tokios

³⁸ Kazimiero Rėklaičio laiškas Organizaciniam komitetui, 1909-12-31, in: *Ibid.*, l. 73; plg. Iz. Dorius, [Izidorius Tamošaitis], „Šis tas iš „Sajungos“ praeities“, p. 111.

³⁹ Organizacinio komiteto posėdžio protokolas, 1910-01-05, in: *LCVA*, f. 564, ap. 3, b. 268, l. 85v.

⁴⁰ Draugijos „Rūta“ susirinkimo protokolas, 1910-01-16, in: *KAKA*, Nr. 365, protokolas Nr. 160.

⁴¹ Draugijos „Rūta“ laiškas Organizaciniam komitetui, 1910-01-21, in: *LCVA*, f. 564, ap. 3, b. 268, l. 115v.

⁴² Draugijos „Lietuva“ laiškas Organizaciniam komitetui, 1910-01-10, in: *Ibid.*, l. 105v.

pat nuomonės buvo ir Sankt Peterburgo dvasinės akademijos lietuvių studentų draugija⁴³.

Buvo gautas ir Maskvos universiteto studento Eiliziejaus Draugelio laiškas. Jis informavo, kad prie Sąjungos Maskvoje be jo prisideda Pranas Dovydaitis ir dar gal du studentai. Kur bus Sąjungos valdyba – ar Fribūre, ar Levene – jiems nesvarbu⁴⁴.

Paskutinis žingsnis kuriant organizaciją buvo valdybos narių išrinkimas. Dėl to 1910 m. sausio 29 d. buvo nutarta kreiptis į tas pačias draugijas, kad nurodytų asmenis į būsimąją Sąjungos valdybą⁴⁵. Fribūro „Rūta“ į Lietuvių katalikų studentų sąjungos valdybą pasiūlė šiuos narius: Antaną Viskantą, Pijų Bielskų, Pranciškų Kuraitį ir Antaną Maliauskį⁴⁶. Sankt Peterburgo dvasinės akademijos lietuvių studentų draugija į Sąjungos valdybą pasiūlė: Jurgį Galdiką, Kuraitį, Maliauskį, Viskantą⁴⁷. Leveno universiteto „Lietuvos“ draugija į Sąjungos valdybą nurodė šiuos narius: Galdiką, Kuraitį, Maliauskį ir Viskantą⁴⁸. Tokiu būdu į Sąjungos valdybą buvo pasiūlyti penki kandidatai. Valdyba pagal įstatus sudaryta iš keturių narių: Galdikas, Kuraitis, Maliauskis, Viskantas, t. y. iš tų pačių asmenų, kurie priklausė Organizaciniam komitetui.

Pirmas valdybos posėdis įvyko 1910 m. vasario 19 d. Prieš pasiskirstant pareigomis buvo nutarta, kad visi valdybos nariai lygiai darbuosis, kad nei pirmininko, nei sekretoriaus pareigos savaime dar nėra darbas. Toliau slaptu balsavimu valdybos nariai pasiskirstė pareigomis. Pirmininku buvo išrinktas Jurgis Galdikas, sekretoriumi Pranciškus Kuraitis, išdininku Antanas Maliauskis ir pavaduotoju Antanas Viskantas. Be to, pirmajame valdybos posėdyje kalbėta apie bendro rašytinio darbo reikalingumą, svarstytas „tam tikro laikraščio ir skyriaus projektas“, galvota dėl materialinės pagalbos kreiptis į Amerikos katalikus⁴⁹. Pirmoji Sąjungos valdyba veikė daugiau kaip metus, kai 1911 m. kovo 12 d. valdybą buvo nutarta atiduoti pasaulie-

⁴³ Sankt Peterburgo dvasinės akademijos lietuvių studentų draugijos laiškas Organizaciniam komitetui, 1910-01-16, in: *Ibid.*, l. 98.

⁴⁴ Eliziejaus Draugelio laiškas Pranciškui Kuraičiui, b. d., in: *Ibid.*

⁴⁵ Organizacinio komiteto posėdžio protokolas, 1910-01-29, in: *Ibid.*, l. 85v.

⁴⁶ Draugijos „Rūta“ laiškas Organizaciniam komitetui, 1910-02-03, in: *Ibid.*, l. 118v.

⁴⁷ Sankt Peterburgo dvasinės akademijos lietuvių studentų draugijos laiškas Organizaciniam komitetui, 1910-02-02, in: *Ibid.*, l. 96.

⁴⁸ Draugijos „Lietuva“ laiškas Organizaciniam komitetui, 1910-02-17, in: *Ibid.*, l. 104.

⁴⁹ Lietuvių katalikų studentų sąjungos valdybos posėdžio protokolas, 1910-02-19, in: *Ibid.*, l. 1. Šis valdybos posėdis laikomas ateitininkijos įsikūrimo pradžia.

čiams studentams. Iš viso valdyba be pirmojo posėdžio dar surengė 13 posėdžių, iš kurių paskutinis įvyko 1911 m. kovo 29 d., t. y. jau po nutarimo valdybą perduoti pasauliečiams studentams. Trumpai pažiūrėkime, kokie klausimai buvo svarstomi posėdžiuose.

Valdybos antrame posėdyje, vykusiam 1910 m. vasario 22 d., pirmiausia nutarta kreiptis į prie Sąjungos prisidėjusias draugijas dėl sumanymo *Draugijos* žurnale steigti moksleivių reikalams skirtą skyrių. Nutarta, kad atskirų narių priėmimui užtenka Sąjungos valdybai gauti bet kurios Sąjungai priklausančios draugijos rekomendaciją. Tokios pat sąlygos ir gaunant pašalpą. Kartu pabrėžiama, kad Sąjungos valdybos „nenumatyta čia užgauti draugijų autonomiją“. Taip pat nutarta, kad privatūs valdybos narių laiškai, kuriuose paliečiami Sąjungos reikalai, prieš išsiunčiant turi būti perskaityti bent vienam valdybos nariui. Trečias valdybos posėdis įvyko 1910 m. kovo 18 d. Čia buvo perskaityta „Motinėls“ atsiųsta ataskaita; nutarta kreiptis į agronomijos studentą Pečkauską, kad prisidėtų prie Sąjungos; paprašyta, kad Maliauskis kreiptųsi į kun. Vaitkevičių sutvarkyti reikalus su Varšuvos studentais; Viskanto prašyti, kad pakalbėtų su Lježo lietuviais studentais. 1910 m. balandžio 14 d. posėdyje kalbėta apie informacinį biurą, Krokuvos studentų prisidėjimą prie Sąjungos ir pranešimą apie tai draugijoms. 1910 m. balandžio 18 d. posėdyje nutarta paskelbti apie informacinį biurą, bet taip, kad neišaiškėtų Sąjungos egzistavimas. Kalbėta apie būsimąją Sąjungos suvažiavimą, nutarta dėl pašalpos kreiptis į Ameriką. 1910 m. gegužės 16 d. posėdyje kalbėta, kad negaunami atsakymai iš Fribūro ir Leveno dėl kroviečių prisidėjimo. Kalbėta apie reikalingumą pakeisti kai kuriuos įstatų punktus, pasitarta apie atskirų asmenų priėmimą. Tartasi apie būsimą Sąjungos susirinkimo vietą ir laiką. 1910 m. birželio 5 d. posėdyje vėl kalbėta apie vasarą būsimą Sąjungos susirinkimą. Nutarta iki atostogų neduoti raštu ataskaitų apie Sąjungos padėtį atskiroms draugijoms, bet apie tai pranešti visuotiniame Sąjungos susirinkime. 1910 m. lapkričio 2 d., gruodžio 30 d., 1911 m. vasario 9 d. posėdžiuose svarstyta apie laikraščio leidimą, bet apie tai plačiau kalbėsime vėliau. 1911 m. sausio 18 d. posėdyje tartasi apie programą. Leveno universiteto studentai pasižadėjo parašyti 6 straipsnius. 1911 m. sausio 21 d. posėdyje pirmiausia svarstyti raštvedybos reikalai: nutarta protokolus rašyti ne ant atskirų lapelių, o į knygą, neminėti pavardžių, vienas iš valdybos narių apsiėmė perrašyti į knygą senuosius protokolus; užvesti atskirą knygą, kurioje būtų registruojami gaunamieji ir išeinantys valdybos raštai. Taip pat svarstyta:

Pereitais metais 22/II buvo nutarta, kad privatiniai Valdybos narių laiškai, ant kiek jie paliečia Sąjungos] Valdybos reikalų, būtų perskaitoma bent vienam draugui Valdybos nariui. Dabar prašant vienam Valdybos nariui nutarta duoti perskaityti visiems tuos laiškus, ant kiek jie paliečia Sąjungos] Vald[ybos] reikalus, kas tik norės iš Valdybos narių; bet už tai laiško rašėjas neturi priedermės ieškoti patsai kam skaityti, bet norintieji skaityti laišką, turi patys pasirūpinti atvykti pas laiško rašėją, jo paskirtame laike; jeigu neatvyksta, laiškas išsiunčiama be jų skaitymo.

1911 m. kovo 12 d. įvyko istorinis valdybos posėdis:

Nutarta atiduoti Sąjungos Valdybą svietiškiems studentams: P. Dovydaičiui, E. Draugeliui, L. Kairiūkščiui, V. Tiškui. Kad tai galėjus įvykdyti nutarta kreiptis į prisidėjusias prie Sąjungos Draugijas. Jeigu V. Tiškus kokioj nesutiktų, tada reikia duoti teisę minėtiems trims studentams patiems pasirinkti ketvirtąjį Valdybos narį iš Sąjungiečių tarpo.

Paskutiniame valdybos posėdyje, vykusiame 1911 m. kovo 29 d., buvo nutarta pateikti ataskaitą apie visą Sąjungos veiklą; „išduodant ataskaitą nutarta esant reikalingu daiktu rūpintis, kad kiek tik galima išvengus pavojumų nuo rusų valdžios“; pagal 1911 m. kovo 12 d. nutarimą atiduoti valdybą pasauliečiams, nes buvo gautas daugumos Sąjungos narių pritarimas⁵⁰.

Pagal įstatus kartą per metus turėjo būti šaukiamas visuotinis Sąjungos susirinkimas. Toks susirinkimas buvo numatytas sušaukti 1910 m. liepos pabaigoje ar rugpjūčio pradžioje. Šiam susirinkimui buvo pasiūlyta tokia programa: 1) peržiūrėti įstatus (ypač svarbus klausimas dėl atskirų narių priėmimo); 2) bendrų rašto darbų klausimas; 3) vidurinių mokyklų moksleivių organizavimas; 4) naujos valdybos rinkimai⁵¹. Į susirinkimą buvo prašoma išrinkti bent vieną atstovą. Leveno Studentų draugija savo delegatu į visuotinį Sąjungos suvažiavimą delegatu išrinko kunigą Pranciškų Kuraitį⁵². Fribūro universiteto draugija delegatu išrinko kunigą Simoną Šultę. „Rūtos“ draugija visuotiniam susirinkimui pateikė siūlymą apsvarstyti klausimą dėl Sąjungos legalizavimo Rusijoje⁵³.

⁵⁰ Lietuvių katalikų studentų sąjungos protokolai, in: *Ibid.*, l. 1–9.

⁵¹ Lietuvių katalikų studentų sąjungos raštas Leveno draugijai „Lietuva“, 1910-07-01, in: *Ibid.*, l. 12–13.

⁵² „Lietuvos“ draugijos raštas Lietuvių katalikų studentų sąjungos valdybai, 1910-07-09, in: *Ibid.*, l. 106.

⁵³ „Rūtos“ draugijos ataskaita Lietuvių katalikų studentų sąjungai, 1910-07-08, in: *Ibid.*, l. 112v.

Sankt Peterburgo dvasinė akademija delegavo kunigą Vladą Jurgutį⁵⁴.

1910 m. liepos 28–29 d. vyko visuotinis Sąjungos narių suvažiavimas. Kaip nurodo Eduardas Turauskas, šis suvažiavimas vyko Kretingoje ir jame dalyvavo keturi asmenys: Vladas Jurgutis, Simonas Šultė, Jurgis Galdikas ir Pranciškus Kuraitis⁵⁵. Suvažiavimo dalyviai priėmė tokius nutarimus:

I) Nusižiūrint į dabartines aplinkybes palikti slaptą veikimą Sąjungos.

II) Sulyg bendro raštinio darbo:

1) Paklausti „Rūtos“ ar negalėtų apsiimti paduoti „Draugijoje“ a) bibliografiją (lemtesniųjų pasirodžiusių knygų sąrašą) b) rimtesniųjų knygų recenzijas, įpač iš apologetikos c) prašyti kad supažindintų Lietuvos visuomenę su kultūrinių tautų studentijos, įpač katalikų, padėjimu ir judėjimu. d) paklausti taip pat „Rūtos“ ar negalėtų ir apskritai kultūrinio Europos padėjimo ir geryneigos kroniką „Draugijoje“ paduoti; taipgi ir svarbesniųjų laikraščių peržvalgą (tarp laikraščių minėtini čia įpač „Akademiker“ ir Sillonistų organas). e) prašyti „Rūtos“ parašyti ben tris straipsnelius į „Draugą“ per šiuos mokslo metus (kadangi Amerikos lietuviai katalikai prisižadėjo medžiagiškai remti Sąjungos išteklių, tai Sąjungai išpultų šiuo tuo atsimokėti, būtent remiant jų organą, juo labiausiai, kad jų išreikšta šiame dalyke pageidavimas).

2) Prašyti „Lietuvos“ a) kad paduotų „Draugijoje“ rimtesnių knygų recenzijas, įpač iš filosofijos ir gamtos mokslo srities b) kad paduotų ten pat geresnių laikraščių peržvalgą, įpač filosofijinio turinio. c) prašyti ar negalėtų paduoti „Draugijoje“ filosofijinio ir visuomenės gyvenimo kronikų ir parašyti apie studentijos [ovį] įpač Belgijos ir Prancūzijos. d) prašyti kad pasirūpintų pagaminti į „Draugą“ bent tris straipsnelius per šiuos mokslo metus.

3) Prašyti svietiškių studentų besimokančių Gudijoje, kad rūpintųsi supažindinti Lietuvos visuomenę su Gudijos moksliniu judėjimu. a) Ar negalėtų Maskviečiai paduoti peržvalgą „Московскій еженедельникъ“, „Вопросы философии и психологии“, „Вестникъ Европы“. b) Prašyti Peterburgiečių paduoti peržvalgą kitų rimtų gudiškų laikraščių, antai „Право“ etc., ir gudiškų aktuališkų knygų recenzijas.

4) Kitų visų prisidėjusių prie Sąjungos nutarta prašyti, kad pagal išgales rūpintųsi šelpti Lietuvos raštiją savo raštais, įpač „Draugiją“, kad ją padarius aktuališku laikraščiu.

5) Prašyti ir „Rūtos“ ir „Lietuvos“ per jų atstovus ir kitų, kad kiek galima greičiau pradžioje šių mokslo metų, apie tai ką apsiima rašyti, praneštų Sąjungos Valdybai.

III. Sulyg permainų įstatuose „Rūtai“ viskas žinoma, nes nusiųsta naujai sutvarkytų įstatų egzempliorius.

⁵⁴ Sankt Peterburgo dvasinės akademijos draugijos raštas Lietuvių katalikų studentų sąjungos valdybai, 1910-06-08/21, in: *Ibid.*, l. 50.

⁵⁵ Eduardas Turauskas, „Iš mūsų praeities“, *Ateitis*, 1928, Nr. 2–3, p. 96; plg. Kęstutis Skrupskelis, *op. cit.*, p. 98–99.

IV. Sulyg organizavimo vidutinius mokslus einančiųjų nutarta kalbėtis šiame dalyke su svetiškaisiais prie Sąjungos prisidėjusiais studentais.

V. Sulyg Sąjungos Valdybos nutarta 1) šiam kartui palikti tą pačią valdybą. 2) šiam kartui duoti teisę Sąjungos Valdybai pačiai pagal reikalą (imkim jei kas išvažiuotų) permainingai vieną, kitą savo narį. 3) kad dabartinė Valdyba turi rūpintis, kiek galima greičiau atiduoti svietiškiems studentams Valdybą.

VI. Jai galima būtų atiduoti Valdybą į Peterburgą, tai jau sulyg vietos Sąjungos Valdybai niekieno daugiau klausit nereiktų.

VII. Informacinį Biurą palikti kol kas Louvaine.⁵⁶

Dabar pažiūrėkime kas buvo rašoma 1911 m. balandžio 7 d. valdybos parengtoje ataskaitoje. Ši ataskaita padaryta valdybos perdavimo pasauliečiams studentams proga. Iš viso Sąjungai tuo metu priklausė 44 studentai. Pagal draugijas ir atskirus asmenis nariai pasiskirstė taip:

1) Fribūro universiteto draugiją „Rūta“ sudaro 9 asmenys. Pereitais metais skaitė 6 paskaitas ir rašė į laikraščius. 1910–1911 mokslo metais skaitė 4 paskaitas ir šiais metais pažadėjo į *Ateitį* parašyti 23 straipsnius;

2) Leveno universiteto draugiją „Lietuva“ sudaro 6 asmenys. Pereitais metais parašė 9 straipsnius ir 20 knygų recenzijų. 1910–1911 mokslo metais parašė 4 straipsnius į laikraščius ir 15 knygų recenzijų. Į *Ateitį* pažadėjo parašyti 9 straipsnius;

3) Peterburgo dvasinės akademijos studentai – 13 asmenų. Skaitė 6 paskaitas, parašė 25 knygų recenzijas, 12 laikraščių apžvalgų ir 3 straipsnius į laikraščius. Į *Ateitį* per metus apsiėmė parašyti knygų recenzijų ir bent 5 ilgus straipsnius;

4) Dorpat (Tartu) universitete – 2 asmenys: J. Dailidonis ir Pr. Uogintas. Pasižadėjo remti *Ateitį*;

5) Halės agronomijos instituto studentas Aleksandras Stulginskis, rašė į laikraščius, pasižadėjo rašyti į *Ateitį*;

6) Insbruko universiteto studentas Juozas Bakšys rašė į laikraščius, remia *Ateitį*;

7) Kazanės universiteto studentas J. Kairiūkštis pasižadėjo remti *Ateitį*;

8) Kijevo universiteto studentas V. Tiškus pasižadėjo remti *Ateitį*;

9) Krokuvos universiteto studentai K. Kosinskis ir Čepulavičius;

10) Maskvos universiteto studentai Pranas Dovydaitis ir Eliziejus

⁵⁶ Lietuvių katalikų studentų sąjungos visuotinio susirinkimo nutarimai, 1910-07-28–29, in: *LCVA*, f. 564, ap. 3, b. 268, l. 17–18v.

Draugelis rašė į laikraščius, tvarko *Ateitį*;

11) Miuncheno universiteto studentas Vladas Jurgutis pasižadėjo rašyti į *Ateitį*;

12) Peterburgo universiteto studentas Liudas Noreika rašė į laikraščius, pasižadėjo rašyti į *Ateitį*;

13) Roma. Studentai Julijonas Kazakas, Kazimieras Rėklaitis, K. Šova, Simonas Šultė. Rašė į laikraščius, pasižadėjo rašyti į *Ateitį*⁵⁷.

1911 m. kovo 12 d. valdybos nutarimu baigėsi vienas Sąjungos veiklos – Leveno – periodas, t. y. vadovavimas Sąjungai iš kunigų rankų buvo perduotas pasauliečiams. Taip Sąjungos istorijoje baigėsi Leveno laikotarpis. Apie pasauliečiams studentams perduotos valdybos veiklą nepavyko rasti archyvinių žinių.

Laikraščio išleidimas. Nuo pat pradžių vienas svarbiausių Lietuvių katalikų studentų valdybos darbų buvo laikraščio išleidimas. Jau pirmajame Sąjungos valdybos posėdyje buvo svarstytas „tam tikro laikraščio ir skyriaus projektas“. Protokole projektas nedetalizuotas. Dėl to valdybos 1910 m. vasario 22 d. posėdyje nutarta kreiptis į draugijas „dėlei sumanymo įsteigti *Draugijoje* moksleivių reikalams pašvęsto skyriaus“⁵⁸. Platesnis pasiūlymas dėl laikraščio išdėstytas valdybos rašte Leveno studentų draugijai „Lietuva“. Čia rašoma:

Sulyg bendro raštinio darbo Sąjungos Valdybos nutarta paduoti neatidėtinam draugijų apsvarstymui sumanymas įsteigti laikraštį „Draugijoj“ katalikų studentijos reikalams pašvęstą skyrių.

Norint lemtai ir sąmoningai varyti bendrą kultūros darbą Lietuvoje mums reikia tam tikslui būtinai kaip, kur ir kiek galima pasiaiškinti vienas kitam nuomones, išsidirbti bendras pažiūras.

Kad geriausia tą darbą atlikus, sumanytojų nuomone mums reikia būtinai kur nors laikraštijoj sukonce[ntruoti] savo rašinius. Kaip visi žino, taip paprastai elgiamasi kitų tautų studentijos, o neseniai ir lietuvių tam tikrų pakraipų moksleivijos pradėta panašus darbas.

Turint omenėje Lietuvos gerovę mes negalime tylėti, kada monopolizuojama lietuvių studentijos vardas statyme priešingos katalikams pasaulėžiūros. Vardan tiesos reikalavimų ir Lietuvos labo mes turime prabilti tikėjiminės ir dorinės Lietuvos geryneigos ir apskritai integralinės kultūros reikaluose. Žino-

⁵⁷ Lietuvių katalikų studentų sąjungos valdybos ataskaita, 1911-04-07, in: *Ibid.*, l. 40–42; plg. Kęstutis Skrupskelis, *op. cit.*, p. 98.

⁵⁸ Lietuvių katalikų studentų sąjungos valdybos posėdžio protokolas, 1910-02-22, in: LCVA, f. 564, ap. 3, b. 268, l. 1v.

ma, mums turi [neįskaitomas žodis] rūpėti ne griovimas kieno nors darbo ir į to vietą nieko nedavimas, bet rimtas pozityvinis veikimas; tam tikslui mums ir reikia būtinai kur nors raštijoj susispiesti.

Labai būtų gera, be abejo, turėjus lietuvių katalikų studentijos reikalams skiriamą ir jos pačios vedamą laikraštį. Bet sumanytųjų nuomone, kol kas vargu begalima būtų tai mūsų Sąjungai kaip reik įvykinti, nes pakol kas nedidelis prie Sąjungos prisidėjusių skaičius ir nežinia pakol kas, kuo ir kaip galėtų ir norėtų savo darbu ir raštais prie laikraščio prisidėti.

Negalint tuo tarpu įsteigti laikraščio sumanytųjų nuomone, kol kas reiktu pasistengti bent turėti Sąjungos reikalams pašvęstą skyrių „Draugijoj“.

Su skyrium būtų daug mažiau darbo, negu su laikraščiu. Tai įvykinti nebūtų Sąjungai per sunku. Patsai gerb. „Draugijos“ redaktorius, ne neprašytas šiame reikale, pranešė, kad jis su mielu noru apsiimas „Draugiją“ padaryti drauge ir lietuvių katalikų studentijos organu.

Į tą skyrių dėtume visus rašinius, kurie paliečia katalikų studentijos reikalus ir studentijos pasaulėžiūros klausimus.

Būtų labai gera tarp kitko tame skyriuje paduoti aprašymus kitų tautų katalikų moksleivijos padėjimo ir veikimo. Taigi priėmusių šį sumanymą draugijų, prašytume tarp kitko nurodyti apie kokių šalių studentiją galėtų minėtas žinias suteikti, straipsnius pristatyti, kad pasidalinus būtų lengviau ir geriausias svarbus darbas atlikti.

To skyriaus prižiūrėjimu, sumanytojų nuomone, galėtų užsiimti Sąjungos Valdyba. „Draugijos“ redaktorius atsakytų už tą skyrių tik prieš viešpatystės valdžią, ne prieš visuomenę.

Raštai skiriami į tą skyrių turėtų būti siunčiama Sąjungos Valdybai, kaipo to skyriaus žinybai; draugijų pripažintąjį tinkamą straipsnį ar šiaip raštą žinyba neturėtų teisės atmesti.

Sumanytojai nemano, kad būtinai visi Sąjungos narių rašiniai turėtų tilpti minėtajame skyriuje, bet tikrai rašiniai virš minėto žvilgsnio. [Neįskaitomas žodis], labai būtų geistina, kad užtektų medžiagos į valias ir skyriui ir kad šiaip raštijoj pasirodytų ko daugiausiai rimtų raštų, pagamintų katalikų studentų.⁵⁹

Leveno universiteto draugija „Lietuva“ sumanymą *Draugijoje* įsteigti studentijai skirtą skyrių svarstė 1910 m. kovo 17 d. posėdyje. Buvo priarta, kad reikia sukcentruoti studentų raštinį darbą, bet „tuo tarpu negalima būtų tai įvykdyti „Draugijos“ skyriaus formoje“. Studentų rašiniai *Draugijoje* galėtų būti spausdinami skyriuje, pavadintame „Iš studentijos gyvenimo“. Aptardama kitų tautų studentų padėti, „Lietuva“ pirmenybę teiktų Belgijai⁶⁰. Palankūs atsakymai buvo gauti ir iš kitų draugijų. Tačiau dėl įvairių aplinkybių „to sumanymo įvykinimas turėjo būti atidėta toles-

⁵⁹ Lietuvių katalikų studentų sąjungos valdybos raštas Leveno studentų draugijai „Lietuva“, Nr. 3, 1910-02-28, in: *Ibid.*, l. 81–82v.

⁶⁰ „Lietuvos“ draugijos posėdžio protokolas, 1910-03-17, in: *Ibid.*, l. 55v.

niam laikui, tos pačios nuomonės laikėsi ir buvęs pereiną vasarą Visuotinis Sąjungos susirinkimas“⁶¹.

Sąjungos valdyba prie laikraščio kūrimo reikalų vėl sugrįžo 1910 m. lapkričio 2 d. posėdyje. Jame svarstyta kauniškių laikraščių sumanytas projektas ir nutarta tuo klausimu kreiptis į Maskvos universiteto studentą Praną Dovydaitį, kad jis sudarytų redakciją. Būsimą laikraštį turi redaguoti patys studentai⁶². 1910 m. gruodžio 30 d. valdybos posėdis taip pat buvo skirtas laikraščio steigimo reikalams. Šį kartą apsvarstytas Kijevo universiteto studento V. Tiškaus sumanymas steigti laikraštį (apie tai bus kalbama vėliau), numatomą laikraštį geriau leisti prie *Draugijos*, o ne prie *Vilties*, jam parinkti pavadinimą *Moksleivis*, dizaino prasme nesusieti su *Aušrine*⁶³. 1911 m. sausio 21 d. valdybos posėdyje laikraštį padaryti Sąjungos organu, o jeigu nepasisektų, tai surasti kitokią išei⁶⁴.

Apie sumanytą leisti laikraštį atskirais raštais buvo informuotos Sąjungą sudarančios draugijos. Rašte Fribūro „Rūtai“ pažymėta principinė nuostata dėl būsimo laikraščio: „Visų mūsų geistina yra, kad katalikų moksleivijos laikraščio redakcija būtų svietiškujų studentų rankose“. Dėl to buvo kreiptasi į Maskvos universiteto studentą Dovydaitį, kuris sutiko redaguoti laikraštį. Toliau Sąjungos valdyba kreipėsi į Fribūro „Rūtą“ prašydama pranešti apie ką draugijos nariai rašytų į steigiamą laikraštį. Be to dar priminė, kad „tas laikraštis skiriama ne tik augštesniojo, bet ir vidutiniojo laipsnio moksleivijai“⁶⁵.

„Rūtos“ draugijoje laikraščio klausimas buvo svarstomas 1911 m. vasario 5 d. susirinkime. Susirinkimo protokole rašoma:

Šįmet kai kurie Maskvos universiteto studentai, užgauti pirmievių Moksleivių organo „Aušrinė“ partyviškumu, arba geriaus sakant – antikatalikiškais straipsniais, vėl pakėlė klausymą apie Katalikų Moksleivių organo įsteigimą. Louvan'iečiai čionai ir atsiuntė ištraukas laiškų Kijevo bei Maskvos universitetų pasaulinių studentų, apie įsteigimą to organo. „Rūta“ šįmet ilgai nesvarstydą-

⁶¹ Lietuvių katalikų studentų sąjungos valdybos raštas Fribūro studentų draugijai „Rūta“, 1911-01-25, in: *Ibid.*, l. 34.

⁶² Lietuvių katalikų studentų sąjungos valdybos posėdžio protokolas, 1910-11-02, in: *Ibid.*, l. 3.

⁶³ Lietuvių katalikų studentų sąjungos valdybos posėdžio protokolas, 1910-12-30, in: *Ibid.*, l. 4.

⁶⁴ Lietuvių katalikų studentų sąjungos valdybos posėdžio protokolas, 1911-01-21, in: *Ibid.*, l. 6v.

⁶⁵ Lietuvių katalikų studentų sąjungos valdybos raštas Fribūro studentų draugijai „Rūta“, 1911-01-25, in: *Ibid.*, l. 34.

ma, karštai pritarė šiam sumanymui, žadėdama šelpti norimąjį steigti laikraštį savo raštais. Nariai pažadėjo atskiriam parašyti: apie ką mano rašyti, kiek ir kelis kartus į metus.

„Rūtos“ draugijos nuomone laikraštis turėjo būti leidžiamas prie *Vilties*, o jo pavadinimas – *Moksleivis*⁶⁶.

Fribūro „Rūtos“ draugijos rašte Lietuvių katalikų studentų sąjungos valdybai plačiau aprašomi draugijos narių įsipareigojimai būsimam laikraščiui. Per pirmą leidimo pusmetį įsipareigota parašyti straipsnius: „Keletas minčių prie klausimo apie pradinę religiją“, „Krikščionybės pradžia ir tų laikų religinis sinkretizmas“ (pagal prof. B. Allo), „Liūdna muzika“ (vaizdelis-feljetonas), „Du našlaičiai“ (vaizdelis). Per metus įsipareigota parašyti po 3–4 straipsnius iš filosofijos arba pedagogikos, 3–4 iš apologetikos, 3 literatūrinius bandymus, iš gimnazistų gyvenimo (6–8 p.) ir dar 7 straipsnius įvairiomis temomis. Dar kartą draugijos nariai patvirtino, kad laikraštis būtų leidžiamas kaip *Vilties* priedas, pavadintas *Moksleiviu*, būtų gražios išvaizdos ir bent programoje būtų pažymėta, kad „„Moksleivis“ yra skiriamas mokslus einančiai jaunuomenei abiejų lyčių“⁶⁷.

Paskutinį kartą laikraščio išleidimo reikalai Lietuvių katalikų studentų valdybos posėdyje buvo svarstomi 1911 m. vasario 9 d. Čia buvo nutarta, kad moksleivių laikraštis būtų dvigubo formato kaip *Draugija* ir pusiau sulenktas tilptų į *Draugiją*; priminta *Draugijos* redaktoriui, kad moksleivių organo redakcija būtų nepriklausoma; prenumeratos kaina metams 1 rb. 20 kap.; susirūpinta laikraščio agitacija ir kaip paskutinis klausimas svarstyta galimybė įtraukti redakcijos narį į Sąjungos valdybą, kad „išsvengus keblumų laikraščio klausime (santykiuose tarp Valdybos ir Redakcijos)“⁶⁸.

Yra išlikusi Pranciškaus Kuraičio ir Prano Dovydaičio korespondencija su prelatu Aleksandru Dambrausku-Jakštu, kurioje tarp kitų dalykų kalbama ir apie laikraščio atsiradimą. Viename iš pirmųjų savo laiškų Kuraitis informuoja Dambrauską-Jakštą:

Svarbiausia buvo sužinoti svietiškių studentų nuomonė ir tai tokių, kurie galėtų ir apsiimti tą organą vesti. Stud. Dovydaitis (iš Maskvos) atsakė prielan-

⁶⁶ „Rūtos“ draugijos susirinkimo protokolas, 1911-02-05, in: *KAKA*, Nr. 365, protokolas Nr. 176.

⁶⁷ „Rūtos“ draugijos raštas Lietuvių katalikų studentų sąjungos valdybai, 1911-02-23, in: *LCVA*, f. 564, ap. 3, b. 268, l. 120–121.

⁶⁸ Lietuvių katalikų studentų sąjungos valdybos posėdžio protokolas, 1911-02-09, in: *Ibid.*, l. 7.

kiai šiame dalyke, nors jo nuomone su šiuo dalyku per daug skubintis nereikia, reikia rimtai prisirengti, reikia laukti kol „Aušrinė“ aiškiai pasirodys priešinga krikščionystei. Kitur studentų, kurie įsteigtų ir apsiimtų tokį organą vesti, mes nežinome. Kreipėmės dėl viso ko į Dorpatą (Tartu) ir į Peterburgą. Atsakymo da negavome. Stud. Dovydaičiui vienam Maskvoje būtų per sunku tuo laikraščiu užsiimti, taigi rūpinomės sužinoti antru atveju, kiek jis tarp maskviečių šiame dalyke turėtų pagelbininkų. Atsakymo da negavome.⁶⁹

Iš šios citatos aiškiai matyti, kad Lietuvių katalikų studentų sąjunga būsimo laikraščio redagavimą buvo numačiusi patikėti Maskvos universiteto studentui Pranui Dovydaičiui. Toliau laiške nurodoma, kad Dovydaičis į *Aušrinę* parašė katalikybę giriantį straipsnį. *Aušrinės* redakcija tą straipsnį spausdins tik su savo priedu. Be redaktoriaus paieškos, anot Pranciškaus Kuraičio, nemažiau svarbu ir tai, kas tą laikraštį skaitys. Būsimų skaitytojų ugdymui reikėtų organizuoti „vidutinius mokslus“ einančius jaunuolius į draugijas. Tik tokiu būdu būtų atsispirta „pirmėivių“ kontragitacijai. Dėl to tokiam darbui reikia ieškoti vadovų ir tuo studentai rūpinasi. Dar reikia parengti ir visuomenę būsimo laikraščio pasirodymui. Tad reikėtų katalikiškoje spaudoje parodyti *Aušrinės* trūkumus „iš nekatalikiškos pasaulėžiūros žvilgsnio“, tačiau apie būsimą laikraštį pirma laiko nereikėtų skelbti⁷⁰.

Laikraščio klausimai vėl svarstyti 1910 m. lapkričio 3 d. laiške. Laikraščio išleidimui reikalingi pinigai. Dėl to Kuraitis pažymi:

Nežinant iš kur ėmus užtektinai skambančiųjų, bijojom eiti prie realizavimo savo sumanymo šiame dalyke ir net drąsiai apie tai kalbėti. Dabar sakote esama tam tikslui pinigų, na tai dabar jau nors kalbėti apie tai galima. Sakom kalbėti, nes pakol kas atsakyti, ar galima tai dabar pradėti vykinti ar palaukti, šiuo tarpu neapsiimsime.

Laikraščio leidimą reikia plačiau apsvarstyti, ypač su pasauliečiais studentais. Aišku viena, kad moksleivių laikraštis „turi jis būti pačios moksleivijos vedamas ir pačios moksleivijos pirmučiausiai rašliaviškai palaikomas“ (pabraukta Kuraičio, – A. K.). Laikraščio redakcija negali būti užsienyje, bet turi būti Rusijoje, laikraščio redaktoriais negali būti kunigai. Jeigu redaktoriumi būtų kunigai, tai: „Gaila būtų ir laiko ir truso ir pinigų, nes pasisekimo neturėtų; taip bent prieina spręsti nusižiūrėjus į mūsų moksleivijos psichologiją, atmosferą ir turint omenėje kitų tautų panašių bandymų isto-

⁶⁹ Pranciškaus Kuraičio laiškas Aleksandrui Dambrauskui-Jakštui, b. m., in: *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius*, (toliau – VUB RS), f. 1-E20, l. 1.

⁷⁰ *Ibid.*, l. 1v–2.

riją“. Taip pat neaišku, ką steigti: ar atskirą laikraštį, ar *Draugijos* skyrių⁷¹. Dambrauskas-Jakštas buvo pasiūlęs laikraštį leisti Sankt Peterburge, tačiau Kuraitis atsakė:

Bet Dovydaičiui dabar persikelti į Piterą viduryje mokslų metų, tai reiškia sugaišinti visus metus, be to, jis yra Maskvoj išlaikęs šįmet konkursinius egzamenus, kad nereiktų už mokslą mokėti ir naudojasi iš pažinties su profesoriais savo išsilavinimui (antai prof. Trubeckoj ir kiti), Maskvos profesoriai apskritai daug lemtesnių ir sveikesnių pažiūrų negu Pitero⁷².

Laiške, rašytame 1911 m. vasario 10 d., daugiau aptariami techniniai laikraščio leidimo klausimai. Pirmiausia pasidžiaugiama tuo, kad *Draugija* sutiko priglausti naują laikraštį kaip priedą, ir tikisi, jog „Visą techninę laikraščio pusę gal sutvarkysit patys. Maskviečiai neturi tam laiko; mums esant užsienyje taipgi tai negalima padaryti“. Toliau aptariamas laikraščio formatas, kuris turėtų būti kitoks negu *Draugijos*, o kad „sulenkta tilptų į „Draugiją““. Dar aptariami platinimo ir kainos klausimai. Kada išeis pirmasis numeris, Leveno studentai negalėjo pasakyti⁷³. Ilgai laukti jau nereikėjo, ir pirmas *Ateities* numeris, kaip *Draugijos* Nr. 50 priedas, buvo išspausdintas 1911 m. vasario mėnesį. 1911 m. kovo 2 d. laiške Kuraitis pažymėjo:

Stud. Dovydaičiui pasiskubinus su galutiniu nutarimu moksleivių laikraščio dalyke, daugumas norinčių parašyti į pirmąjį numerį nespėjo tai padaryti. Buvo nekartą jo prašyta kad da palauktų, kad pirmas numeris galėtų išeiti rimtas ir įvairus. Jis atsakė, kad jam tai rūpi, bet pridūrė kad girdi ar lauksi, ar ne lauksi, o pirmą numerį vis tiek vienam reikėsia prirengti.⁷⁴

Pranas Dovydaitis savo laiškuose daugiau svarstė konkrečius būsimo laikraščio leidybos klausimus. Iš pradžių buvo galvota laikraštį išleisti prie *Draugijos* Nr. 49. 1911 m. sausio 13 d. laiške rašoma:

Malonėki Tamsta pranešti, koks laikas yra paskučiausias atsiuntimui jį sudarančios medegos, kad pirmas programinis galėtų išeit kartu su „Draugijos“ N 49?? Gal suspėsiu. Jei ne tai atsieis laukti kito mėnesio. Žinoma geriau kad ir

⁷¹ Pranciškaus Kuraičio laiškas Aleksandrui Dambrauskui-Jakštui, 1910-11-03, in: *Ibid.*, laiškas 4, l. 6v.

⁷² Pranciškaus Kuraičio laiškas Aleksandrui Dambrauskui-Jakštui, 1910-12-24, in: *Ibid.*, laiškas 6, l. 10.

⁷³ Pranciškaus Kuraičio laiškas Aleksandrui Dambrauskui-Jakštui, 1911-02-10, in: *Ibid.*, laiškas 8, l. 16.

⁷⁴ Pranciškaus Kuraičio laiškas Aleksandrui Dambrauskui-Jakštui, 1911-03-02, in: *Ibid.*, laiškas 9, l. 18.

pirmasai numeris būtų stiprus, bet pirmam numeriui užtektų platoko aiškaus programos išpildymo būdų išaiškinimo, ką tuojaus ir pradėsiu ruošti.⁷⁵

Ten pat nurodoma, kad laikraščio apimtis galėtų būti du lankai (32 p.). Dovydaitis sutiko su Dambrausko-Jakšto nurodytu laikraščio pavadinimu *Ateitis*. Nutarė vinjetę pagaminsiantys patys, o laikraščio dydis neturėtų būti didesnis už *Draugiją*. Apie būsimo laikraščio turinį Dovydaitis sakė: „Tamsta rašai: „Reik apgalvot, kad gerai išeitu“. Nežinau ar man reik galvot ar Tamsta galvoji. Aš stengiuosi iš visų pajėgų, kad programos mintys išeitų „mutig, offen, kurz und bünding“ (drąsios, atviros, trumpos ir aiškios). Nežinau ar pavyks; apie tai Tamsta nuspręsi“⁷⁶. 1911 m. vasario 19 d. laiške rašo apie būsimo laikraščio šriftą. Smulkesniu šriftu galima spausdinti smulkesnes žinutes, o svarbesnieji straipsniai spausdintini didesniu, tokiu pat kaip *Draugijos* šriftu⁷⁷. Po poros dienų rašytame laiške kalbama apie *Ateities* viršelio piešinį ir turinį. Viršelyje pavaizduoti spygliai reiškia, kad *Ateitis* badysianti, ir kad „ji iš tikrųjų suteiks prastas vaišes visiems tiems, kurie paprato voliotis ten, kur, kalbant rusų stilium „teplo, miagko i sladko“ (šilta, minkšta ir saldu), – nors tiesioginiai mat erškėčiai ne į tai taikinti“⁷⁸. Jau išspausdinus pirmą *Ateities* numerį, jis pastebėjo: „Paėmęs „Ateitį“ nustebau, kuomet vieton: Instaurare omnia in Christo (Viską atnaujinti Kristuje) perskaičiau: Nemokamas priedas prie „Dr.“ N 50. Nesuprantu visiškai kodėl tamsta nenori dėti tą devizą. Man, o ir visiems tiems su kuriais aš susitariau tasai devizas tai ne tik tušti žodžiai bet daug daugiau“⁷⁹.

Kijevo universiteto studentas V. Tiškus buvo pateikęs atskirą laikraščio projektą, kuris turėtų vadintis *Moksleivis*, *Šviesa*, *Katalikų studentijos mintis* ir būti leidžiamas kaip *Vilties* priedas. Tai būtina turėtų būti priedas, nes tada nebūtų reikalingas atskiras valdžios leidimas; visa techninė leidimo pusė atitektų laikraščiu, kurio priedas būsias; leidyba kainuotų pigiau (nebebūtų lankstymo, ekspedicijos ir kt. išlaidų). Laikraščio turinį turėtų su-

⁷⁵ Prano Dovydaičio laiškas Aleksandrui Dambrauskui-Jakštui, 1911-01-13, in: Aldona Vasiliauskienė, „Nepublikuoti profesoriaus Prano Dovydaičio laišakai prelatui Aleksandrui Dambrauskui-Jakštui“, *Soter*, 2000, Nr. 3, p. 110.

⁷⁶ Prano Dovydaičio laiškas Aleksandrui Dambrauskui-Jakštui, 1911-02-07, in: *Ibid.*

⁷⁷ Prano Dovydaičio laiškas Aleksandrui Dambrauskui-Jakštui, 1911-02-19, in: *Ibid.*, p. 111.

⁷⁸ Prano Dovydaičio laiškas Aleksandrui Dambrauskui-Jakštui, 1911-02-21, in: *Ibid.*, p. 110.

⁷⁹ Prano Dovydaičio laiškas Aleksandrui Dambrauskui-Jakštui, 1911-03-25, in: *VUB RS*, f. 1-D268, laiškas 10.

daryti 10 skyrių: tikėjimo dalykai, katalikų moksleivijos lavinimosi būdai, moksleivių katalikų šelpimas, moksleivių katalikų dalyvavimas įvairiose visuomeninio darbo srityse, moksleivių katalikų kuopelių istorija, moksleivių katalikų gyvenimas, moksleivių katalikų gyvenimas kitur, korespondencija, bibliografija, informacijos. Laikraštį redaguotų patys katalikai moksleiviai. Tai darytų viena kuri nors moksleivių draugija, kuri laikraščiu redaguoti sudarytų kuopelę. Kiekvienais metais vyktų moksleivių atstovų metinis susirinkimas, kuriame redakcija atsiskaitytų. Ataskaitoje taip pat turėtų būti pateiktas nespausdintų straipsnių turinys ir paaiškinimas, kodėl jie buvo nespausdinti. Susirinkime būtų apsvaustoma tolesnė laikraščio situacija, laikraščio redagavimas būtų pavedamas kuriai nors moksleivių katalikų draugijai. Laikraštis būtų leidžiamas pačių moksleivių lėšomis. Kiekviena moksleivių katalikų draugija ar kuopelė kiekvieną mėnesį remtų laikraštį pinigais – nuo kiekvieno nario po 50 kap. mėnesiui. Toks mėnesinis mokestis atstotų prenumeratą. Laikraštis galėtų būti remiamas ir aukomis. Draugijos ir kuopelės su laikraščio redakcija susisiektų per šiam reikalui paskirtą atstovą. Kiekviena draugija ar kuopelė turėtų savo nuolatinių korespondentą, kuris laikraščiu pateiktų žinias. Kur nėra kuopelės, patariama ją susiorganizuoti⁸⁰.

Išvados. 1. Leveno universitete 1909–1910 m. lietuviai katalikai studentai įkūrė dvi studentų organizacijas. Viena buvo universitetinės reikšmės, o kita tarpuniversitetinė.

2. Draugija „Lietuva“ buvo universitetinė organizacija, vienijusi Leveno universitete studijuojančius lietuvius studentus. Draugiją sudarė šie asmenys: Pijus Bielskus, Jurgis Galdikas, Pranciškus Kuraitis, Antanas Maliauskis, Mečislovas Reinys, Juozas Ruškys, Eduardas Stukelis, Simonas Šultė, Antanas Viskantas. Per savo faktinę dvejų metų veiklą draugija daugiausia dėmesio skyrė lietuviškos spaudos skaitymui, straipsnių rašymui lietuvių laikraščiams ir kitiems draugijos vidaus gyvenimo klausimams. Nemažai dėmesio skirta veiklai, susijusiai su Lietuvių katalikų studentų sąjunga.

3. Tarpuniversitetinę Lietuvių katalikų studentų sąjungą Leveno universiteto studentai įkūrė bendradarbiaudami su Vakarų Europos ir Rusijos universitetuose studijuojančiais lietuviais studentais. Sąjungą sudarė atskiros aukštųjų mokyklų studentų draugijos ir pavieniai universitetų

⁸⁰ V. Tiškaus laikraščio steigimo projektas, b. d., in: *LCVA*, f. 564, ap. 3, b. 268, l. 20–23.

studentai. Pagrindinės Sąjungos narės buvo Fribūro studentų draugija „Rūta“, Leveno universiteto draugija „Lietuva“ ir Sankt Peterburgo dvasinės akademijos studentų draugija. Pavieniai nariai buvo iš Romos, Insbruko, Krokuvos, Maskvos, Sankt Peterburgo, Tartu, Kijevo universitetų. Iš aktyvesnių Sąjungos narių paminėtini šie asmenys: Pranas Dovydaitis, Eliziejus Draugelis, Jurgis Galdikas, Vladas Jurgutis, Pranciškus Kuraitis, Antanas Maliauskis, Antanas Viskantas, Simonas Šultė. Prie svarbiausių Sąjungos nuveiktų darbų reikia priskirti studentų pastangas katalikišką spaudą praturtinti savo rašiniais ir laikraščio, skirto besimokančiam jaunimui, išleidimą.

LITHUANIAN STUDENT CATHOLIC SOCIETIES
AT THE UNIVERSITY OF LEUVEN AT THE BEGINNING
OF THE 20TH CENTURY

Algimantas Katilius

Summary

The Lithuanian Catholic students at the University of Leuven formed two student organizations in 1909–1910. One was within the university and the other between universities. The society „Lietuva,“ which was a university organization and joined the Lithuanian students studying at the University of Leuven, was created first. During its practical two years of activity the society devoted most of its attention to the reading of the Lithuanian press, writing articles for Lithuanian newspapers, and other questions relating to the society's inner life. Considerable attention was devoted to the „Lithuanian Catholic Student Union.“ The student at the University of Leuven created the „Lithuanian Catholic Student Union“ to cooperate with Lithuanian students studying at the universities of Western Europe and Russia. The union was composed of various university student societies and individual university students. The main members of the Union were the Fribourg student society „Rūta,“ the University of Leuven society „Lietuva,“ and the society of the students at the Saint Petersburg Spiritual Academy. There were individual students from universities in Rome, Insbruck, Krakow, Moscow, Saint Petersburg, Tartu, and Kiev. Among the most important works completed by the Society were the efforts of the students to enrich the Catholic press with their articles and the publication of a newspaper intended for the being educated youth. The activities of the „Lithuanian Catholic Student Union“ and especially the publication of the newspaper contributed considerably to the creation of the „ateitininkai“ movement, which united the studying youth.

